

Bortom den goda sexualiteten

- en perspektivanalys av konstruktionen av sexköpet och sexköparen i ett politiskt perspektiv

Av Madeleine Karlsson

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)
Ht 13

Handledare: Malin Arvidson

Abstract

Author: Madeleine Karlsson

Title: Beyond the good sexuality – a perspective analysis of the construction of the sex buyer and the buying of sex in a political perspective [translated title]

Supervisor: Malin Arvidson

Assessor: Anders Östnäs

The study was conducted through qualitative text analysis of public documents produced before and after the criminalization of the sex buyer in Sweden in the year of 1999. The aim of this study was to, with a perspective analytic and social constructionist approach, examine the construction of the sex buyer and the buying of sex in a Swedish political context. Further, the purpose of the study was to shed light on consequences that may appear through the specific construction of the sex buyer and buying of sex identified in the documents. In the analysis a hegemonic perspective on sex buyers and the buying of sex was identified. Prostitution is first and foremost narrated as heterosexual. Men are narrated as the assumed sex buyers and women are narrated as the assumed sex sellers. In this way the identified perspective can be understood as gendered. The narratives of men who buy sex are of a negative character. Men are attributed the role of villains. Men's demand for sex can be understood as the factor that creates and sustains prostitution. Within the dominating perspective different and contradictive descriptions of the sex buyer and the buying of sex was identified. Men who buy sex are on the one hand narrated as *common* and on the other hand as *sick*. The buying of sex is explained as an expression of patriarchal structures, as well as pathological. How the buying of sex is interpreted effects how sex buyers are treated by the society. The political goal by criminalization the sex buyer can be seen as way to battle prostitution and increase gender equality, but the identified perspective leaves alternative viewpoints on the sex buyer and the buying of sex in the periphery. Lastly, it excludes other constructions of prostitution.

Keywords: prostitution, sex buyer, buying sex, perspective analysis, social constructionism

Innehåll

1. Inledning	1
Olika sätt att tolka och hantera prostitution.....	1
Sexköpslagen – en debatterad och kritiserad lagstiftning	2
Problemformulering	2
<i>Syfte och frågeställningar</i>	3
Avgränsningar	3
2. Tidigare forskning.....	4
Prostitutionspolitik – ett nationellt perspektiv.....	4
Prostitution – ett nutidsperspektiv	5
<i>Kännedom och kunskap om sexköpare</i>	5
<i>Kännedom och kunskap om sexsäljare</i>	5
<i>Summering</i>	6
Ett patologiskt perspektiv	6
<i>Kritik mot det patologiska synsättet</i>	7
Mäns våld mot kvinnor.....	8
3. Metod.....	9
Perspektivanalytisk ansats	9
Metodens förtjänster och begränsningar	9
Urval och avgränsning.....	10
<i>Litteratur</i>	10
<i>Empiri</i>	11
Metodens validitet och reliabilitet.....	11
Analytiskt tillvägagångssätt	12
Etiska överväganden.....	13
4. Teoretiska utgångspunkter.....	14
Socialkonstruktionism	14
<i>Kategorisering</i>	14
<i>Förövarkonstruktioner</i>	15

<i>Genusperspektiv</i>	15
5. Resultat och analys	16
Prostitution – en viktig samhällsfråga	16
Hetero- och homosexuell prostitution	17
Mäns efterfrågan på att köpa sex	19
Sexköp som en form av mäns våld mot kvinnor	21
Differentierade narrativ av sexköparen och sexköpet	22
<i>Sexköparen - en osynlig man</i>	22
<i>Sexköparen – en vanlig man</i>	23
<i>Främlingskap mellan män och kvinnor</i>	24
<i>Sexköparen – en sjuk man</i>	25
<i>Patologiska förklaringar till sexköp</i>	26
Straff och behandling	27
<i>Straff</i>	27
<i>Behandling</i>	27
Sammanfattande illustration av perspektivet	28
6. Avslutande diskussion	29
Prostitution – ett val möjligt eller omöjligt att göra	29
Avsteg från normen	30
Ett föränderligt fenomen	31
Ytterligare kriminalisering	32
7. Litteraturlista	33
8. Bilagor	36

1. Inledning

Prostitution är en företeelse som väcker känslor, den förundrar och provocerar, och det kan väl påstås att de flesta tycker och tänker någonting om den. Kanske väcker prostitutionsfrågan känslor då det rör något som många nog skulle beskriva som det mest intima och privata, sexualitet och sexuella relationer. Synsätten på prostitution och hur prostitutionsfrågan ska hanteras skiljer sig avsevärt mellan världens länder. I avsnitten som nu följer ges en övergripande bild av hur prostitution kan tolkas och hanteras. Särskild uppmärksamhet ägnas åt Sveriges sätt att tolka och hantera prostitution. Därefter följer problemformulering och uppsatsens syfte och frågeställningar.

Olika sätt att tolka och hantera prostitution

Tolkningen och hanteringen av prostitution kan delas in i ett reglerande/legaliserande och ett kriminaliserande förhållningssätt. Uppfattningen i länder där prostitutionen hanteras genom reglering/legalisering är att prostitution är ett fenomen omöjligt att bekämpa (Valor-Segura, Expósito & Moya, 2011). Strategier för att hantera prostitutionen kan vara insatser i form av att göra livet för prostitutionens parter så drägligt och riskfritt som möjligt (Heberlein, 2004). Människors självbestämmande lyfts även fram som argument för reglering/legalisering av prostitution. I länder där prostitutionen hanteras genom kriminalisering av att köpa sex vilar grundantaganden på att prostitution är ett förtryck av kvinnor och en kränkning av deras mänskliga rättigheter. Prostitution kan förstås som en form av mäns våld mot kvinnor. Genom belysandet av förtrycket kan förändring nås (Valor-Segura et al., 2011; Holmström & Skilbrei, 2008).

I januari år 1999 kriminaliserades köp av sexuell tjänst i Sverige. Prostitution ses i Sverige som ett socialt problem och sexköpslagen är ett sätt att försöka bekämpa prostitutionen (SOU 2010:49). Sexköpslagen, som den i dagligt tal kallas, inbegriper samlag men också annat sexuell umgänge. Även försök till köp av sexuell tjänst är förbjudet. Lagen beskrivs som könsneutral där både män och kvinnor kan vara köpare och säljare (Utbildningsdepartementet, 2013). Förbud mot köp av sexuell tjänst lyder som följande:

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för köp av sexuell tjänst till böter eller fängelse i högst ett år. Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan. (6 kap 11 § BrB, Utbildningsdepartementet, 2013).

Sexköpslagen – en debatterad och kritiserad lagstiftning

Sveriges sätt att hantera prostitution genom sexköpslagen är både nationellt och internationellt diskuterat (jmf Kulick, 2005; Gould, 2001; Dempsey, 2010). Sverige var det första landet i världen att kriminalisera sexköparen. En del länder har följt Sveriges fotspår, exempelvis Norge och Island har även valt att kriminalisera köp av sexuell tjänst (SOU 2010:49). I till exempel Nederländerna, Grekland och Tyskland är prostitutionen, i olika utsträckning, legaliserad (Heberlein, 2004).

Kritik riktad mot den svenska sexköpslagen rör uppfattningen om den svenska sexköpslagen som ett handlande i moralpanik och rädsla för krackelering av bilden av Sverige som det förlovade jämställda landet (Gould, 2001). Dempseys (2010) kritik ligger i att det är av betydelse att fundera över hur en sexköpslagstiftning som fördömer och bestraffar påverkar sexköparen. Kritikern Dodillet (2009) menar att sexköpslagstiftningen bygger på radikalfeminism där mäns förtryck av kvinnor varken vill diskuteras eller nyanseras politiskt. Den kriminaliserande men även den reglerande/legaliserande prostitutionspolitiken har beskrivits som feministisk (Outshoorn, 2012).

Problemformulering

Det har gått 14 år sedan sexköpslagen infördes. Att lagen är omdebatterad och kritiserad visar att lagen har varit och är kontroversiell. Den svenska sexköpslagstiftningen är både hyllad och förkastad. När det gäller forskning kring prostitution har den tidigare forskningen haft stort fokus på den sexsäljande kvinnan, framför allt kvinnor i gatuprostitution. Ett annat område som varit forskningens fokus är människohandel för sexuella ändamål även kallat trafficking. Det finns lite forskning kring sexköp och sexköpare (Holmström & Skilbrei, 2008; Socialstyrelsen, 2007).

Det finns olika uppfattningar om sexköp (Valor-Segura et al., 2011; Holmström & Skilbrei, 2008). Är prostitution samtyckande vuxna som ingår avtal eller är prostitution ett förtryck av kvinnor? Hur prostitution förstås är avgörande för hur sexköparen uppfattas. Sociala förgivettaganden kan leda till förtryck och orättvisor för människor

(Jönson, 2010; Loseke, 2003). I social gemenskap och utanförskap kan individer inkluderas eller exkluderas. Vilka antaganden och föreställningar om sexköpet och sexköparen finns i det politiskt offentliga? Tidigare forskning belyser att sexköparen ofta beskrivs som man och sexsäljaren som kvinna (Sandell et al., 1996; Socialstyrelsen, 2007). Beroende på hur individer kategoriseras konstrueras ramar för förståelsen för människor. Dessa ramar innefattar föreställningar och antaganden om sexköparen och sexköpet. Politiker, myndigheter och lagstiftning konstruerar ramar för hur prostitution ska förstås (Loseke, 2003). Holmström och Skilbrei (2008) lyfter fram att prostitutionsfrågans komplexitet gör att politiker har en svår uppgift att hantera.

Sexualitet och sexuella relationer är under ständig omförhandling. De kan förstås som konstruerade och kulturellt betingade då vad som är sexuellt acceptabelt och oacceptabelt beteende förändras (Heberlein, 2004). Genom att beskriva och analysera hur sexköpet och sexköparen konstrueras i för- och efterarbeten till sexköpslagen kan föreställningar och antaganden om sexköpet och sexköparen ges utrymme att diskuteras. Det handlar om den sexuella handlingen och den som utför den. Studien använder sig av ett perspektivanalytiskt och socialkonstruktionistiskt perspektiv med fokus på teoretiska begreppen kategorisering, förvarkonstruktioner och genus.

Syfte och frågeställningar

Målet med uppsatsen är att fördjupa kunskapen om hur sexköpet och sexköparen skildras i för- och efterarbeten till sexköpslagen. Syftet är att, genom ett perspektivanalytiskt och socialkonstruktionistiskt perspektiv, belysa och analysera föreställningar och antaganden om sexköpet och sexköparen som identifieras i dokumenten. Frågeställningar som är ledande i uppsatsen är;

- Hur konstrueras sexköpet och sexköparen i för- och efterarbeten till sexköpslagen?
- Vilka konsekvenser kan tänkas uppstå genom det aktuella perspektivets konstruktion av sexköpet och sexköparen?

Avgränsningar

Prostitution är ett begrepp som rymmer olika former och konstruktioner. Vuxenprostitution, människohandel för sexuella ändamål och sexuell exploatering av

barn är alla områden relaterade till prostitution (Socialstyrelsen, 2011). Denna uppsats behandlar det förstnämnda, vuxenprostitution det vill säga prostitution där sexköpare och sexsäljare är över 18 år. Prostitution kan definieras som ”att köpa och sälja sexuella tjänster” (Svedin, Jonsson, Kjellgren, Priebe & Åkerman, 2012, s. 5). Det finns olika begrepp som ger namn åt den som köper sexuella tjänster. Förekommande begrepp är *sexköparen*¹, *könsköparen*, *kunden* och *köparen*. Fortsättningsvis i uppsatsen kommer begreppet *sexköparen* eller *köparen* framföra allt att användas.

2. Tidigare forskning

Kapitlet Tidigare forskning inleds med att kort presentera hur prostitution blev en politisk fråga i Sverige. Därefter redovisas forskning kring var prostitutionen sker, vem som köper och säljer sex samt i vilken omfattning. Sedan redogörs det för forskning om hur sexköpet och sexköparen kan förstås och vilka mekanismer som ligger bakom. Avslutningsvis presenteras forskning relaterad till mäns våld mot kvinnor.

Prostitutionspolitik – ett nationellt perspektiv

Prostitution har genom tiden varit liktydig med den prostituerade kvinnan (Borg et al, 1981; Olsson, 2006). Prostitutionsfrågan, som genom historien inte uppmärksammats i särskilt hög grad, togs i 1977 års prostitutionsutredning upp för diskussion och öppnade prostitutionsdebatten i Sverige (Olsson, 2006). 1977 års prostitutionsutredning skilde sig från den tidigare diskussionen om prostitution genom att prostitution definierades som bestående av en säljande och en köpande part. Detta öppnade debatten för frågor kring kön, sexualitet och samhälle och därmed nyanserade prostitutionsdebatten genom att även uppmärksamma köp av sex. Likaså öppnade den nästkommande prostitutionsutredningen, 1993 års prostitutionsutredning, upp för diskussion kring sexköp (Borg et al, 1981; Olsson, 2006). Orsakerna till prostitution förklarades i 1977- och 1993 års prostitutionsutredningar ligga i patriarkala strukturer och förtryck av kvinnor. Kvinnors inflytande i regering och riksdag, feminismen och jämställdhetsdebatten kan sedan 1970-talet sägas ha påverkat prostitutionspolitikens utformning i hög grad (Svanström, 2004; Olsson, 2006).

¹ *Kursiv stil* användas genomgående i uppsatsen för att markera och betona ord, begrepp eller meningar.

Prostitution – ett nutidsperspektiv

För att skapa sig en uppfattning om sexköpet och sexköparen är det relevantt att försöka förstå prostitutionen som helhet. Därför ägnas nästkommande avsnitt åt att redogöra för prostitutionens omfattning, former och arenor.

Att skapa en klar bild över dessa aspekter är svårt, kanske omöjligt, då prostitutionen är dold, otillgänglig och skambelagd (Socialstyrelsen, 2007). Mörkertalet uppfattas av Socialstyrelsen (2007) som stort. Kontaktvägar inom prostitutionen sker bland annat på gatan och inom hotell-, restaurang- och krogmiljöer. Internet uppges vara en arena där prostitutionskontakter, via bloggar, forum och kontaktsidor, i allt större utsträckning tas (Socialstyrelsen, 2007; Ungdomsstyrelsen, 2009).

Kännedom och kunskap om sexköpare

Socialstyrelsen (2007) skriver att av 17 deltagande polismyndigheter var det fem myndigheter som uppgav att de vet att det förekommit individer som köpt sexuella tjänster inom deras distrikt under år 2006, respektive sju polismyndigheter som angav att de tror att det förekommit. När det gäller köpare uppgav polismyndigheterna att de endast känner till manliga köpare. Socialtjänst och polis menar att de har lite kunskap om köpare av sexuella tjänster. Genom Socialstyrelsens (2007) intervjuer med sexsäljare framkom det att det finns kvinnor som köper sex. Svedin et al. (2012) som undersökt socialtjänstens prostitutionsgruppers insatser och erfarenheter lyfter fram att det inom myndigheterna finns en traditionell bild av sexsäljaren som kvinna och sexköparen som man.

Svedin et al. (2012) har även undersökt befolkningens erfarenheter av att sälja och köpa sex i en webbaserad kartläggning där 5071 personer deltog. I studien lyfter Svedin et al. (2012) fram att av de som uppgav att de köpt sex var nästintill alla (99 procent) män. I Kousmanens (2008) enkätstudie framkom det, på frågor som rör respondenternas egna erfarenheter kring att köpa sex med fysisk beröring, att 1 kvinna respektive 8 procent av männen det vill säga 34 män köpt sex med fysisk beröring. Kousmanens (2008) resultat baseras på 1134 enkäter, 57 procent av de respondenterna var kvinnor och 43 procent män.

Kännedom och kunskap om sexsäljare

I rapporten *Kännedom om prostitution 2007* uppgav kommunerna att andelen sexsäljare uppgår till cirka 70 procent av fallen vara kvinnor och 30 procent män. Bland

polismyndigheterna uppgav majoriteten av dessa att kvinnor är den största gruppen sexsäljare (Socialstyrelsen, 2007). Svedins et al. (2012) undersökning visar på liknande resultat. Av de som uppgav att de fått betalt för sexuella tjänster var nästan alla (98 procent) kvinnor, en procent var män och en procent var transpersoner. Socialstyrelsen (2007) lyfter fram att det saknas kunskap om män som säljer sexuella tjänster. Genom Socialstyrelsens (2007) Internetkartläggning har det påträffats ett 50-tal män som säljer sex.

Ungdomsstyrelsen (2009) menar att det bland hbt-personer finns erfarenheter av att sälja sexuella tjänster vilket bör uppmärksammas i större utsträckning. Ungdomsstyrelsen (2009) har genom enkätstudier undersökt hur 2 951 ungdomar och unga vuxna i åldern 16-25 år förhåller sig till att sälja sex och vilka erfarenheter de har av det. Studien visar att både killar och tjejer säljer sex. Av ungdomarna uppgav 1,7 procent att de sålt sex mot ersättning. Ungdomsstyrelsen (2009) menar att acceptansen för att sälja sex verkar större än acceptansen för att köpa. Generellt sett verkar killar mer positivt inställda till att sälja sex än tjejer.

Summering

Socialstyrelsen (2007) lyfter fram att inom socialtjänst och polis finns det en traditionell könsbunden bild av parterna i prostitutionen. Studier som gjorts pekar på att det oftast är män som köper sex och kvinnor som säljer (Svedin et al., 2012; Kousmanen, 2008; Socialstyrelsen, 2007). Forskningsresultaten pekar dock på att den heterosexuella prostitutionen inte är ensamt förekommande. Det framkommer att det finns kvinnor som köper sex (Socialstyrelsen, 2007; Kousmanen, 2008) och att det finns killar och män som säljer sex (Socialstyrelsen, 2007; Svedin et al., 2012; Ungdomsstyrelsen, 2009). När det gäller ungdomar och unga vuxna visar Ungdomsstyrelsens (2009) undersökningar att både killar och tjejer säljer sex. Prostitution är ett för forskningen svårfångat fenomen och det finns lite kunskap om sexköpare i allmänhet men också när det gäller män och hbt-personer som säljer sex. Detta beror förmodligen beror på att prostitutionen är dold, otillgänglig och skambelagd (Socialstyrelsen, 2007).

Ett patologiskt perspektiv

Sandell, Pettersson, Larsson och Kousmanen (1996) genomförde en intervjustudie med 40 sexköpande män. I studien lyfter Sandell et al. (1996) fram att orsakerna till att män köper sex är av komplex karaktär. Enligt studien är gruppen sexköpare en heterogen

grupp. Individerna som köpte sex varierade avseende bland annat ålder från 20-76 år, civilstånd, yrken och andra bakgrundsfaktorer. Socialstyrelsen (2007, s. 40) beskriver också sexköparna som en heterogen grupp med olika livssituation och bakgrund. Sexköparen definieras av sexsäljare och sexköpare som att kunna vara ”vem som helst”.

I Sandells et al. (1996) studie kunde männen inte i relation till socioekonomiska förhållanden beskrivas som en socialt avvikande grupp. Sexköparna kunde dock beskrivas som avvikande på andra sätt. Genom att möta de prostituerade kvinnorna kunde männen ge uttryck för sina bekymmer, utsatthet och ångest. En del mäns relation till sexköp beskrivs som tvångsmässigt. Sandell et al. (1996) resonerar att männen som köpte sex hade svårt att förena kärlek, närhet och sexualitet. En del män hade svårt att tala om sina känslor eller ge uttryck för dem förutom i relation till sex. Sexköpet kunde relateras till känslor av vanmakt och sexköpet blev på så sätt en verklighetsflykt. Sandell et al. (1996) belyser dessutom männens förhållningssätt till manlighet. Männen försökte eftersträva manliga samhällseliga ideal och genom att köpa sex kunde de få sin manlighet bekräftad. Mäns syn på kvinnor, men även på andra män, kunde därigenom tolkas som kluven.

Kritik mot det patologiska synsättet

Kulick (2005) som studerat politiska dokument, bland annat 1977 års prostitutionsutredning, är kritisk till synen på sexköparen och sexköpet i samhället idag. Sexköparna betraktas i allt högre grad som en egen *art*. Kulick (2005) menar att förändringen skett och sker på grund av två faktorer. Den första faktorn är genom politikernas och myndigheternas inrättande av den *goda* sexualiteten som är avgränsad till socialt godkänt och ömsesidigt sex mellan två jämlika vuxna eller unga vuxna i en kärleksrelation. Det är den *goda* sexualiteten som utgör normen, gruppsex eller att betala för sex faller utanför och väcker på så sätt oro hos politikerna. Förändringen sker för det andra genom forskningens, politikens, myndigheternas och medias förhållningssätt och beskrivningar av sexköparen och sexköpet. Kulick (2005) menar att förekomsten av sexköp i Sverige extrapoleras för att verka mer omfattande och allvarlig än vad den är. På så vis kan var och varannan man ses som en potentiell sexköpare.

Politiker, myndigheter och forskning om sexköpare kritiserar för att patologisera sexköpet och sexköparen. Sandells et al. (1996) forskning kritiserar specifikt av Kulick (2005) för att patologisera sexköparen där alternativa synsätt på sexköpet och

sexköparen utesluts. Kulick (2005) menar också att idag ses sexköpet som allt mer obegripligt och oacceptabelt då det i allt större utsträckning relateras till sexmissbruk. Sexköpet ses som avvikande och sexköparen som psykiskt sjuk. Förr förklarades mäns sexköp i termer av att de var ensamma, handikappade, äldre eller att de hade mycket pengar. Idag har sexköparen istället fått en avvikaridentitet. Även Gottzén och Jonsson (2012) beskriver att män som begår sexualiserade handlingar eller övergrepp mot kvinnor i samhället idag betraktas som sjuka och onda. Män som begår brott mot kvinnor förklaras på så sätt som obegripliga individer. Hirdman (2008) lyfter fram att det verkar finnas ett motstånd mot att se manlig sexualitet som socialt konstruerad.

Mäns våld mot kvinnor

Hydén (2008), som forskat om mäns våld mot kvinnor, menar att när mäns våld mot kvinnor studeras måste man se till ett vidare perspektiv och specifikt se till det könskulturella sammanhanget. Det könskulturella sammanhanget inbegriper både föreställningar om maktförhållanden mellan män och kvinnor och föreställningar om de normer och idealbilder som finns kring män och kvinnor. Hydén (2008) menar att enbart tala om mäns våld mot kvinnor i termer av mäns överordning och kvinnors underordning blir statistiskt. Maskulinitet och manlig sexualitet ses då utifrån en traditionell könsroll och bilden av män och kvinnor som förmedlas är den onyanserade bilden av män som förövare och kvinnor som offer.

Dahl (2005), som forskat kring jämställdhet i Sverige, menar att mäns våld mot kvinnor konstruerar kön som åtskilda från varandra. Män och kvinnor konstrueras olika. Män konstrueras som förövare och kvinnor som offer. I jämställdhetsdiskursen utgör heterosexualiteten norm. Dahl (2005) lyfter också fram att jämställdhetsdiskursen å ena sidan betonar maktordningar mellan män och kvinnor, å andra sidan debatterar om samkönade familjer. Detta blir paradoxalt då det blir svårt för samkönade par att leva och uppfostra barn om heterosexualiteten utgör norm. Jämställdhetspolitiken befäster på så sätt den ordning som den försöker förändra.

Gottzén (2012) har studerat proposition Kvinnofrid (prop. 1997/98:55). Enligt Gottzén (2012) ser den politiska diskursen mäns våld mot kvinnor som en inskränkning av jämställdhet. I proposition Kvinnofrid (prop. 1997/98:55) beskrivs Sverige som "världens mest jämställda land" samtidigt beskrivs mäns våld mot kvinnor som ett "allvarligt samhällsproblem" (Gottzén, 2012, s. 149). Beskrivningarna motsäger

varandra. Att svenska män i den politiska diskursen framställs som generellt goda och jämställda samtidigt som mäns våld mot kvinnor beskrivs som ett allvarligt och omfattande samhällsproblem i landet blir paradoxalt (Gottzén, 2012).

3. Metod

Kapitlet inleds med en övergripande förklaring av perspektivanalys och problemperspektiv för att sedan diskutera metodens förtjänster och begränsningar, urval och avgränsning, metodens tillförlitlighet, analytiskt tillvägagångsätt och till sist etiska överväganden.

Perspektivanalytisk ansats

Perspektivanalys tar utgångspunkt i den kvalitativa forskningstraditionen och bygger på en socialkonstruktionistisk ansats. Det som perspektivanalysen studerar är problemperspektiv (Jönson, 2010). Jönson (2010) har konstruerat ett analyschema (se bilaga 1) som kan användas vid studier av dessa. I analyschemat ingår problemkomponenter som tillsammans utgör problemperspektivet. Problemperspektiv kan beskrivas som ett paket av resonemang som kan belysa problemets karaktär, orsaker, historia och utveckling, konsekvenser och omfattning, lösningar och aktörer samt lyfter fram illustrationer för att förklara fenomenet i fråga. De olika problemkomponenterna beskriver olika delar av ett problem och kan tillsammans ge förklaring till det sociala problemet på så sätt produceras ett perspektiv, en helhet. Utgångspunkt är de socialkonstruktionistiska frågorna vad, vem, hur, var, när och varför (Jönson, 2010).

Metodens förtjänster och begränsningar

Perspektivanalys kan generera förståelse för hur det sociala fenomenet är konstruerat och hur olika delar av fenomenet förhåller sig till varandra och på så sätt kan fenomenet förstås i detalj likväl i ett större sammanhang (Jönson, 2010). Med detta som utgångspunkt kan perspektivanalysens tolkas vara adekvat att använda för att kunna besvara frågorna i denna uppsats. Perspektivanalys har likheter med diskursanalys då det är sociala konstruktioner som studeras i båda ansatserna. För denna studie valdes perspektivanalys då det genom den perspektivanalytiska ansatsen getts möjlighet att

utgå från analyschemats (se bilaga 1) problemkomponenter och frågor som varit en utgångspunkt för att studera problemperspektivet.

Att studera och analysera ett fenomen genom att bena upp ett problem i olika problemkomponenter kan kritiserats för att bortse från verklighetens komplexitet (Jönson, 2010). Detta är viktigt att uppmärksamma men för att kunna genomföra en studie av kvalitet anser jag det nödvändigt att strukturera upp arbetet. Jönson (2010) menar att forskare och studenter som studerar fenomen socialkonstruktionistiskt kritiserats ibland för att själva se vissa forskningsresultat som konstruktioner medan andra ses som objektiva fakta (Jönson, 2010). Detta kan förstås som en komplex dimension i socialkonstruktionistiska studier.

Att använda dokument som föremål för forskning är centralt för att undersöka sociala kontexter (May, 2013) vilket är utgångspunkt i uppsatsen. Observation som metod är aktuell att använda då specifika faktiska situationer vill studeras. Genom intervjuer försöker forskaren eller studenten lyssna till och förstå individens eller individernas egna berättelser. Både observationer och intervjuer är sätt att framkalla ett empiriskt material (Aspers, 2011). För att kunna generera svar på frågeställningarna i uppsatsen kan det ses vara adekvat att använda empiri som redan före studien är producerat. I detta avseende finns ingen specifik situation eller personer som ska studeras. Därför har både observation och intervju valts bort som metod. Dokumentforskningen kan ge värdefull kunskap om samhället och människorna i det. Däremot kan dokumentforskning vara tidskrävande (May, 2013; Bryman, 2011). Dokumentanalys ger möjlighet att använda dokument som förmedlar budskap (Bergström & Boréus, 2005). I denna studie är det centralt att generera förståelse kring sexköparen och sexköpet i en politisk kontext. Genom att använda dokument som redan är producerade kan sådan kunskap vinnas på så sätt kan dokumentanalys ses vara en adekvat metod för studien.

Urval och avgränsning

Litteratur

Genom sökningar via sökmotorerna LubSearch, Google, Google Scholar, Libris och Lunds universitets biblioteks sökkatalog Lovisa har litteratur, som utöver empirin ingår i studien, samlats in. Det finns mycket skrivet kring prostitutionsfrågan dock är facklitteratur och forskning kring sexköpare och sexköpet begränsad. Att viss tidigare forskning, som används i uppsatsen, är av äldre karaktär kan vad det gäller relevans idag

ifrågasättas. Urvalet av litteratur har avgränsats till litteratur publicerad från år 1980 och framåt. I uppsatsen ingår litteratur som är publicerat mellan år 1981 och 2013. Dock är mestadels av litteraturen publicerad under 2000-talet.

Empiri

Genom sökningar på Google och Libris har det framgått att det inom politiken har skrivits och diskuterats mycket kring prostitutionsfrågan. År 1977 tillsattes en prostitutionsutredning och år 1993 tillsattes ytterligare en. Det är den senare utredningen som denna studie empiriskt studerar. Valda dokument är *betänkande Könshandeln* (SOU 1995:15) (härefter benämnd som SOU 1995:15) som ledde fram till *proposition Kvinnofrid* (prop. 1997/98:55) (härefter benämnd som prop. 1997/98:55). I prop. 1997/98:55 resonerar regeringen kring SOU 1995:15 och presenterar lösningar. Jag har även valt att empiriskt studera *skrivelse Handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål* (skr. 2007/08:167) (härefter benämnd som skr. 2007/08:167) som är ett efterarbete till sexköpslagen. Samtliga dokument är hämtade från regeringens officiella hemsida.

Det är relevant att se till tidsaspekten när det gäller urval och då fundera på vilken tidsperiod som dokumenten som är föremål för forskning ska vara producerade under (Bryman, 2011). SOU 1995:15 och prop. 1997/98:55 är förarbeten till sexköpslagen och skr. 2007/08:167 är ett efterarbete. Jag har valt dokument som tidsmässigt är producerade före och efter det att det lagstiftades om förbud mot köp av sexuell tjänst. Detta för att på så sätt dels ha en bred ingång till textmaterialet och öppna upp för möjligheten att identifiera flera perspektiv, dels för att kunna nyansera bilden av vad och hur det skrivs om sexköpet och sexköparen. Det empiriska materialet har därför valts ut med specifikt syfte. Att välja dokument med anknytning till frågeställningar kan beskrivas som ett målstyrt urval (Bryman, 2011).

Metodens validitet och reliabilitet

Reliabilitet och validitet är centrala begrepp vid bedömningen av en studies kvalitet. Reliabilitet handlar om studiens pålitlighet och har att göra med hur noggrann studenten eller forskaren är i sina mätningar. I en kvalitativ kontext kan reliabilitet ses ha ett göra med forskarens eller studentens noggrannhet i de olika forskningsleden (Bergström & Boréus, 2005). I uppsatsen har jag gått tillbaka till dokumenten ett flertal gånger för att

på så vis säkerställa att jag tolkar dokumenten lika vid olika tillfällen. Textmaterialet har varit omfattande vilket har skapat svårigheter att ta sig an det.

Validitet handlar om huruvida forskaren eller studenten mätt det som var avsett att mätas. I kvalitativ forskning kan validitet ses ha att göra med om studiens frågeställningar ges svar på (Bergström & Boréus, 2005). Valet av perspektivanalys och socialkonstruktionistisk ansats menar jag möjliggör att kunna analysera och ge svar på frågorna i uppsatsen. Jag har använt mig av analys-schemat (se bilaga 1) som Jönson (2010) presenterar som analytiskt verktyg. Analys-schemat har därmed fungerat som vägledare vid analys av dokumenten vilket har gjorts för att fokusera ämnet. Jag har även under skrivprocessen kontinuerligt återkopplat till mina frågeställningar för att på så sätt se att jag inte avviker från syftet. I dokumentforskning är en aspekt att se till dokumentets trovärdighet (May, 2013). Då dokumenten som ingår i empirin är politiska texter bedömer jag dem vara de dokument som de framställs vara och därmed som möjliga att dra slutsatser från.

I socialkonstruktionistisk forskning där man utgår från att verkligheten är socialt konstruerad ses forskarens eller studentens förförståelse ha betydelse för vilka svar som ges på frågeställningarna (Bergström & Boréus, 2005; Jönson, 2010). Det är jag som student som styr analysarbetet och övrigt uppsatsarbete och jag påverkar därmed både studiens riktning och resultat. Det som lyfts fram i denna studie bör inte ses som självklar sanning eller kunskap utan snarare betraktas som en tolkning, bland andra möjliga tolkningar av hur sexköparen och sexköpet kan förstås.

Analytiskt tillvägagångssätt

Kodning innebär att datamaterialet bryts ner och struktureras upp med hjälp av olika koder. Koder kan vägleda forskaren eller studenten i sorteringen av materialet och ge ingångar till dokumenten men även fungera som kompass under analysen (Aspers, 2011). Jag inledde med att ytligt läsa igenom textmaterialet vägledt av det analys-schema (se bilaga 1) som Jönson (2010) presenterar för att få en första uppfattning om dokumenten. Jag valde att närmre fokusera på problemkomponenterna; *karaktär, orsaker, konsekvenser, lösningar* och *aktör* och specifikt se till problemets *karaktär* (sexköpet) och *aktör* (sexköparen). Därefter läste jag texterna igen och gick sedan igenom och kodade dem var för sig. Jag valde att fokusera på de nämnda problemkomponenterna för att kunna skapa en helhetsbild. När jag gick igenom

materialet märkte jag att dokumenten i flera avseenden kunde relateras till konstruktionen av sexköparen och sexköpet och genom analysprocessen har jag kunnat skapa teman utifrån det jag sett. Teman som analysen fokuserar på är; *Prostitution en viktig samhällsfråga, Hetero- och homosexuell prostitution, Mäns efterfrågan på att köpa sex, Sexköp som en form av mäns våld mot kvinnor, Differentierade narrativ av sexköparen och sexköpet samt Straff och behandling.*

Kodningen har skilt sig på två sätt. Skr. 2007/08:167 och prop. 1997/98:55 hämtades elektroniskt, lästes och valda delar skrevs sedan ut i papperskopia. Textstycken kodades efter *karaktär, orsaker, konsekvenser, lösningar* och *aktör* med hjälp av olika färger. När det gäller SOU 1995:15 som jag enbart haft som tryckt material valde jag ut textstycken som jag sedan skrev in i ett Word-dokument sorterat efter koderna. Valda textstycken från skr. 2007/08:167 och prop. 1997/98:55 skrevs sedan även dem in i Word-dokumentet sorterat efter koderna då det upplevdes lättare att hantera materialet på detta sätt.

Etiska överväganden

När forskning bedrivs är det centralt att de forskningsetiska principer som Vetenskapsrådet (2011) lyfter fram efterföljs. Att särskilt beakta forskningskravet och individskyddkravet är aktuellt i denna uppsats. Forskningskravet innebär bland annat att forskningen ska vara utvecklande och ge ökad förståelse av forskningsområdet för att på så sätt bidra till god samhällsutveckling. Individskyddskravet är ett grundläggande krav som innebär att individen genom forskningen inte får komma till skada eller kränkas på något sätt. När forskning ska bedrivas måste forskaren eller studenten väga värdet av eventuella forskningsresultat gentemot riskerna för att forskningen leder till negativa följder för deltagarna eller deltagarnas närmaste (Vetenskapsrådet, 2011). Vid forskning är det elementärt att förhålla sig till de etiska riktlinjerna för att bedriva etiskt god forskning. I uppsatsen är samhälleliga strukturer och dess påverkan på människors livsvillkor i fokus. Studien bygger på dokumentanalys på så vis ligger fokus på de empiriska dokumenten vilket gör att några specifika undersökningsdeltagare inte är aktuella i studien. I studien ligger inte heller fokus på författarna som skrivit texterna utan fokus är dess textmässiga innehåll. Något samtycke att använda dokumenten har därför inte inhämtats. Bryman (2011) menar att dokumentforskning kan kritiseras för att använda dokument på ett sätt som de från början inte var avsedda för. De offentliga

dokumenterna som ingår i studien är publicerade för allmänheten att ta del av och på så vis kan de anses vara godtagbara att använda i forskningssyfte.

4. Teoretiska utgångspunkter

Nedan följer en teorigenomgång. Först beskrivs socialkonstruktionism generellt. Därefter fokuseras det specifikt på de socialkonstruktionistiska utgångspunkter som är centrala i studien, dessa är; kategorisering, förövarkonstruktioner och genusperspektiv.

Socialkonstruktionism

Det socialkonstruktionistiska perspektivet bygger på teoretiserande kring social interaktion och sociala processer samt konsekvenser som kan komma att uppstå genom dessa. Socialkonstruktionismen utgår från att världen och därmed det vi kan kalla *verklighet* är socialt konstruerad. Språket är en förutsättning. När människor talar om något eller någon skapas dess existens. Den socialkonstruktionistiska teoribildningen fokuserar på människors meningsskapande och genom att göra det kan tolkningsramar för hur omvärlden och andra människor kan förstås skapas. Hur den enskilda människan tolkar och därmed skapar mening av omvärlden är därför centralt inom socialkonstruktionismen. Verkligheten är på så sätt något subjektivt (Loseke, 2003). Loseke (2003) menar att med historien varierar förståelsen för världen, likaså varierar förståelsen för världen i relation till det kulturella sammanhanget. På så sätt kan den socialkonstruktionistiska teoribildningen beskrivas som ett perspektiv som ser verkligheten som en konstruktion under ständig omförhandling.

Kategorisering

Världen är stor och komplex. Människan kan inte känna till och uppleva allt i den. Människor försöker dock skapa mening av omvärlden. Kategorisering är ett sätt för människor att skapa mening. Genom *kategorisering* i kategorier som exempelvis kön och klass kan förståelse skapas för världen och människorna i den (Loseke, 2003). Kategorisering hjälper till att urskilja likhet och olikhet på så sätt kan omvärlden sorteras. Med hjälp av kategorisering kan människor förstå hur det är lämpligt att reagera på objekt, tillstånd och människor. Kategoriseringen kan på så sätt förstås som en förförståelse för vad olika ting och människor *är*, vilken vägleder människan i vardagen (Loseke, 2003). Loseke (2003) menar att identiteter görs. Kategorisering av

människor konstruerar kollektiva identiteter som exempelvis prostituerad och sexköpare. Konstruktionerna innehåller värderingar och uppfattningar om människor. Det finns risker med kategorisering. Antaganden och föreställningar om världen och andra människor kan ge konsekvenser i form av förutfattade meningar och felaktiga förväntningar (Loseke, 2003).

Förövarkonstruktioner

Människor kan kategoriseras som förövare och offer (Loseke, 2003). I uppsatsen är förövarkonstruktioner i fokus då sexköparen är den som är föremål för kriminalisering. Jag ser det värdefullt att även nämna offerkonstruktioner då de relaterar till varandra. Loseke (2003) lyfter fram att anspråksformulering kring förövare inom ramen av sociala problem kan se ut på olika vis. Det är vanligt att förövare konstrueras i relation till sociala problem vilket fyller funktionen av att problemet kan härledas till någon och på så vis förklaras. Förövare är den som hålls ansvarig för handlingen. Loseke (2003) menar att människor kan kategoriseras som förövare om de gjort illa och av andra bedöms ha handlat avsiktligt för att skada. Om förövaren bedöms ha handlat avsiktligt beskrivs konsekvenserna av förövarens agerande ofta som allvarliga. På detta sätt kan starka känslor skapas kring förövare, ibland kan förövare även avhumaniseras. Om förövarens agerande av andra bedöms vara avsiktligt för att skada kan det förstås som ett sätt att berättiga bestraffning. Loseke (2003) menar dessutom att det finns en risk med mycket negativa skildringar av förövare då förövarkonstruktioner som är av stark negativ karaktär skapar lite utrymme till alternativa synsätt.

Om individen som begått den oönskade handlingen ses som sjuk förändras förövarkonstruktionen. Loseke (2003) framhåller att den som begått en oönskad handling men inte bedöms ha handlat avsiktligt för att skada inte beskrivs i termer av att vara förövare. Istället beskrivs individen i termer av att vara sjuk och handlandet som ett sjukdomsuttryck. Handlandet blir på så sätt patologiserat. Aktuellt blir därför stöd och hjälp till individen (Loseke 2003).

Genusperspektiv

Genus kan förstås som tankefigurer om manligt och kvinnligt där utgångspunkten är att den biologiska skillnaden skapar föreställningar om hur kvinnor och män är. Kvinnligt och manligt kan förstås som föränderliga sociala konstruktioner. Genussystem kan beskrivas som en social konstruktion bestående av processer, fenomen, föreställningar

och förväntningar relaterade till kön. Dessa interagerar med varandra och skapar sociala mönster. De sociala mönstren blir efterhand en del av den sociala strukturen genom att människor upprepar dem och på så vis upprätthåller dem (Hirdman, 1988). Connell (2009) menar att genuskillnader konstrueras genom att idealiska exempel av femininitet och maskulinitet produceras och reproduceras genom massmedia, via lagstiftning och genom gemene man som inrättar sig till sin plats i genusordningen.

Hirdman (1988) beskriver två principer som bär genussystemet vilka är *isärhållandet* det vill säga dikotomin manligt och kvinnligt som inte bör beblandas. Den andra principen benämns *hierarkin* med mannen som norm som utgör det normala och allmängiltiga, och där kvinnan förstås som den svaga parten. Connell (2008) beskriver hegemonisk maskulinitet som en dominant maskulinitet som kommit att få en institutionell makt. För att nyansera kan vi inte enbart tala om en maskulinitet utan det måste talas om flera.

5. Resultat och analys

I detta kapitel beskrivs och analyseras föreställningar och antaganden om sexköparen och sexköpet i för- och efterarbeten till sexköpslagen. Analysen har visat att konstruktionen av sexköparen och sexköpet är av komplex karaktär. Det identifierade perspektivet kan ses som dominerande då det utesluter andra perspektiv i för- och efterarbetena. Perspektivet som genom analysen växer fram pekar på motsägelser inom ramen för det identifierade perspektivet. Fortsättningsvis kallas det identifierade politiska perspektivet för jämställdhetsperspektivet eller perspektivet.

Resultat och analys som nedan följer är strukturerat efter rubrikerna; *Prostitution en viktig samhällsfråga*, *Hetero- och homosexuell prostitution*, *Mäns efterfrågan på att köpa sex*, *Sexköp som en form av mäns våld mot kvinnor*, *Differentierade narrativ av sexköparen och sexköpet* samt *Straff och behandling*. Avslutningsvis illustreras perspektivet genom en tabell inspirerad av Jönsons (2010) analyschema.

Prostitution – en viktig samhällsfråga

Inledningsvis i analysen ser jag det väsentligt att först belysa och på så vis synliggöra den politiska inställningen till prostitution som förmedlas i dokumenten. I för- och efterarbetena beskrivs prostitution som en samhällsangelägenhet som ska motverkas

vilket kan urskiljas i både SOU 1995:15 (s. 213) och i prop. 1997/98:55. I prop. 1997/98:55 lyfts det fram:

Det råder emellertid ingen tvekan om att prostitutionen medför allvarliga skador både för de enskilda och samhället. /.../ Det är därför en viktig samhällsangelägenhet att prostitutionen bekämpas. (prop. 1997/98:55, s. 104)

I dokumenten framställs prostitutionen ses som ett allvarligt problem som måste motarbetas. Prostitutionen ses vara skadlig både för individen och för samhället. Denna grunduppfattning kommer fortsatt analys att fokusera och problematisera.

Hetero- och homosexuell prostitution

I SOU 1995:15 går det att läsa att begreppet könshandel används synonymt med prostitution. Begreppet könshandel inbegriper dels både homosexuell- och heterosexuell prostitution, dels både män och kvinnor som köpare och säljare:

Den nuvarande utredningen har valt att använda ordet könshandel – synonymt med prostitution – som mera adekvat. /.../ Begreppet könshandeln omfattar enligt utredningen både heterosexuell och homosexuell prostitution och omfattar både kvinnor och män som köpare och säljare. (SOU 1995:15, s. 15)

Trots den breda definitionen av prostitution, som nämns ovan, kan det i SOU 1995:15, prop. 1997/98:55 (s. 22, 100-102) samt i skr. 2007/08:167 (s. 3) urskiljas att det i dokumenten finns en mer bestämd föreställning om vilka parterna i prostitutionen är och vilka positioner de har. I SOU 1995:15 lyfts det fram att heterosexuell prostitution med män som köpare och kvinnor som säljare är vanligast förekommande:

Den i särklass vanligaste formen av prostitution är den heterosexuella med kvinnor som säljare och män som köpare. (SOU 1995:15, s. 83)

Loseke (2003) menar att människan kategoriserar världen och människorna i den för att förstå omvärlden och människorna i den. Att kategorisera prostitutionen i köpare och säljare är ett sätt att sortera information och intryck. Genomgående i SOU 1995:15, prop. 1997/98:55 och skr. 2007/08:167 förutsätts prostitutionen vara heterosexuell med män som köpare och kvinnor som säljare. I dokumenten är det därför denna form av

prostitution som äger företräde. Andra parter och former av prostitution utesluts på så vis och det blir svårt att tänka på prostitution i andra termer. Dahl (2005) lyfter fram att det är den heterosexuella relationen som utgör norm i samhället. Den heterosexuella normen kan på så sätt även identifieras i för- och efterarbetena.

I SOU 1995:15 beskrivs kvinnliga sexköpare. Kvinnliga sexköpare beskrivs i relation till sexturism där äldre svenska kvinnor åker utomlands för att köpa sex av yngre män.

En annan prostitutionsform i gråzonen är sexturismen. /.../ Det är emellertid också känt att turistprostitutionen t.ex. i Gambia och medelhavsländerna förekommer med medelålders svenska kvinnor som köpare och unga män som säljare. Omfattningen är dock av allt att döma mycket liten. (SOU 1995:15, s. 95)

Citatet ovan är det enda identifierade resonemanget kring kvinnliga sexköpare i samtliga dokument. I SOU 1995:15 lyfts det fram att äldre kvinnor köper sex av yngre män men att detta görs utomlands. Det framkommer även att det finns en föreställning om att detta sker i liten utsträckning. Den här studien fokuserar inte på sexturism specifikt men då citatet ovan är det enda identifierade resonemanget om den kvinnliga sexköparen kan det däremot sägas vara av relevans. I för- och efterarbetena förekommer inga direkta negativa beskrivningar av kvinnliga sexköpare. Att kvinnor kan köpa sex i Sverige lämnas inte utrymme i dokumenten. Slutsatser som kan dras av detta är dels att kvinnors sexköp inte ses som allvarligt, dels att det verkar finnas en föreställning om att kvinnor inte köper sex i Sverige. Av Socialstyrelsen (2007) och Kousmanens (2008) undersökningar framkommer det att det finns kvinnliga sexköpare. Kousmanens (2008) studie visar att av 1134 svarande var det 1 kvinna som uppgav att hon köpt sex. Hirdman (1988) menar att kvinnor ofta ges underordnade positioner och framställs som svaga. Sexköpare kan förstås ha en överordnad position. Att den kvinnliga sexköparen inte lämnas utrymme i dokumenten kan bero på att sexköparen förutsätts vara man. Att vara kvinna på en överordnad position stämmer på så vis inte in i den hierarkiska genusordningen och att lämna kvinnliga sexköpare utrymme kan på så sätt förstås som något otänkbart (jmf Hirdman, 1988). Att det är svårt att tänka att kvinnor kan köpa sex kan också göra att kvinnor inte är lika öppna med sina sexuella relationer och eventuella sexköp, vilket gör att dessa inte ges utrymme för samhällelig diskussion.

I SOU 1995:15 går det att läsa att det är andra faktorer än kön som avgör maktförhållandena mellan parterna i homosexuell prostitution. Den svagare parten ses

ha förflyttats från att vara säljaren till att vara köparen. I prop. 1997/98:55, som tar ställning till tankegångar och argument i SOU 1995:15, tas det också upp att när det gäller homosexuell prostitution är det andra förutsättningar som ligger till grund. I SOU 1995:15 och i prop. 1997/98:55 kan följande läsas:

I den heterosexuella prostitutionen tenderar säljaren att vara den som stigmatiseras och utsätts för våld medan det i den homosexuella prostitutionen finns tecken på motsatsen, dvs. att det är kunden som är den ”svaga” parten. I den enkönade prostitutionen kan ju inte de givna könsrollerna skapa makt- eller vanmaktspositioner, det är andra faktorer som avgör vilken som är mest utsatt. (SOU 1995:15, s. 129)

Den homosexuella prostitutionen kan ibland för säljaren vara en blandning av affärsverksamhet och egen utlevd sexualitet, vilket praktiskt taget aldrig förekommer i den heterosexuella prostitutionen. (prop. 1997/98:55, s. 179)

I den homosexuella prostitutionen är rollerna omvända. Sexköparen har inte längre en dominerande position utan ses i denna form utgöra den svagare parten. Den sexsäljande mannen har konstruerats till den dominerande parten i prostitutionen. Föreställningar och antaganden om prostitution där båda parter är kvinnor har inte identifierats i dokumenten. Detta kan sättas i relation till genusteoretiska grundantagandena om att män och kvinnor åtskilda (jmf Hirdman, 1988). Att kvinnor köper sex av kvinnor konstrueras på så sätt som något omöjligt.

Prostitutionen beskrivs som dold och otillgänglig men även som skambelagd vilket innebär stora svårigheter att kunna presentera resultat som kan ge en klar bild av prostitutionens omfattning och former (Socialstyrelsen, 2007). Tidigare studier visar bland annat att andra former av prostitution än den heterosexuella förekommer och att det inte alltid är givet att det är män som köper och kvinnor som säljer sex (Svedin et al., 2012; Socialstyrelsen, 2007; Ungdomsstyrelsen, 2009). Trots att det lyfts fram både i SOU 1995:15 och prop. 1997/98:55 att andra former än den heterosexuella prostitutionen förekommer lämnas inte dessa andra former något större utrymme för diskussion.

Mäns efterfrågan på att köpa sex

I SOU 1995:15 och i skr. 2007/08:167 men även i prop. 1997/98:55 (s. 21-22) beskrivs att prostitutionen motverkar jämställdhet och strider mot människovärdet. Det är mäns

efterfrågan på att köpa sex av kvinnor som beskrivs utgöra problemet i prostitutionen och som det som upprätthåller den. I SOU 1995:15 samt i skr. 2007/08:167 kan följande läsas:

Könshandeln skadar också samhället i stort. Att män kan köpa tillträde till kvinnors kön för att tillfredsställa sina egna sexuella behov strider mot uppfattningen om alla människors lika värde och strävanden mot jämställdhet mellan kvinnor och män. Att sexualitet betraktas som en vara, något som kan köpas och säljas, är inte heller förenligt med synsättet i ett demokratiskt samhälle. (SOU 1995:15, s. 212-213)

I första hand är kvinnor och flickor utsatta, men också män och pojkar utnyttjas i prostitution och människohandel för sexuella ändamål. /---/ Men det som primärt upprätthåller människohandeln och prostitutionen är efterfrågan, dvs. att människor, främst män, köper sex. (skr. 2007/08:167, s. 3)

Sexköparen beskrivs genomgående i dokumenten som *man*. I dokumenten används även ord som *män* och *mannen*. Att sexköparen skulle kunna vara kvinna är inte något som ges utrymme. Då språket konstruerar *verkligheten* (Loseke, 2003) blir det svårt att tänka på sexköparen annat än som man. Detta innebär att när det skrivs om sexköparen i dokumenten är det män som i huvudsak avses. Hirdman (1988) menar att män och kvinnor i den sociala världen har olika positioner och hålls isär för att inte störa den sociala ordningen. Connell (2008) och Hirdman (1988) beskriver att män framställs som starka och överordnande medan kvinnor framställs som svaga och underordnade. I SOU 1995:15, prop. 1997/98:55 (s. 22, 100-102) samt i skr. 2007/08:176 (s. 3) beskrivs män som köper sex som dominerande över kvinnor. Loseke (2003) menar att förövarkonstruktioner innebär att skadligt och oönskat handlande kan få en bärare av problemet. Mäns sexköp kan ses göra dem till förövare. Kvinnor skildras som säljare och utsatta i prostitutionen, och kan förstås som offer. Män och kvinnor tillskrivs på så sätt typiska köns kategoriseringar.

Att kvinnan konstrueras som offer vill jag beskriva som en essentiell del i konstruktionen av sexköparen och sexköpet då konstruktionen fallerar utan kvinnan, offret. De utgör båda delar för att förklara helheten. På så vis blir de beroende av varandra. Dahl (2005) och Hydén (2008) menar att när det talas om män och kvinnor måste ett större perspektiv ses till. Om det enbart talas om mäns överordning och kvinnors underordning befästs snarare bilden av de traditionella könsrollerna.

Sexköp som en form av mäns våld mot kvinnor

I prop. 1997/98:55 resonerar regeringen kring de tankegångar, argument och förslag som SOU 1995:15 innehåller. Mäns våld mot kvinnor är ett begrepp som rör det ojämna maktförhållandet mellan kvinnor och män (prop. 1997/98:55, s. 20-22). I prop. 1997/98:55 lyfts både *jämställdhet* och *mäns våld mot kvinnor* fram som centrala begrepp. I prop. 1997/98:55 kan följande läsas:

1993 års prostitutionsutredning har i betänkandet (SOU 1995:15) Könshandeln lyft fram en annan närbesläktat ämne; de män som köper sexuella tjänster, oftast av kvinnor. /---/ Både kvinnovåldskommissionen och Prostitutionsutredningen tar således upp frågor som till stor del berör förhållanden mellan kvinnor och män, förhållanden som har betydelse för jämställdhet, såväl i det enskilda fallet som i samhället i stort. På detta sätt kan frågorna sägas vara besläktade med varandra. Mäns våld mot kvinnor är inte förenligt med strävanden mot ett jämställt samhälle och måste bekämpas på alla sätt. I ett sådant samhälle är det också ovärdigt och oacceptabelt att män skaffar sig tillfälliga sexuella förbindelser med kvinnor mot ersättning. (prop. 1997/98:55, s. 22)

Prostitutionen framställs i prop. 1997/98:55 och i skr. 2007/98:167 även som en form av sexualiserat våld:

Inom kvinnoforskning används ofta begreppet sexualiserat våld. /---/ Det handlar således om ett flertal handlingar och företeelser som har det gemensamt att de är könsrelaterade eller könsspecifika. (prop. 1997/98:55, s. 21)

Förutom för prostitution och andra former av sexuellt utnyttjande utnyttjas människor även för annan form av människohandel som t.ex. tvångsarbete och organhandel. (skr. 2007/08:167, s. 4-5)

Genom exemplen som presenterats kan det tolkas att *mäns våld mot kvinnor* och *jämställdhet* är centrala begrepp då de är återkommande i prop. 1997/98:55 samt i skr. 2007/08:167. I SOU 1995:15 (s. 212-213) är *jämställdhet* det centrala begreppet vilket visades i tidigare redovisade citat. Begreppen jämställdhet och mäns våld mot kvinnor kan således ses som bärande begrepp i konstruktionen av sexköpet och sexköparen i för- och efterarbetena. Gottzén (2012) är kritisk till prop. 1997/98:55. Gottzén (2012, s. 149) menar att å ena sidan beskrivs mäns våld mot kvinnor i prop. 1997/98:55 som ett ”allvarligt samhällsproblem”, å andra sidan skildras Sverige som ”världens mest

jämställda land”. Det finns motsägelser i propositionen som gör att argumenten om mäns våld mot kvinnor och jämställdhet för att förklara prostitution kan ifrågasättas.

Det framgår i skri 2007/08:167 att prostitution är nära sammankopplat med människohandel som båda är former av sexuellt utnyttjande. Genom prop. 1997/98:55 och skr. 2007/08:167 är det inte enbart det våld som kan förekomma runt prostitutionen som kan beskrivas som sexualiserade övergrepp, utan mäns sexköp i sig kan tolkas som att vara ett sexuellt utnyttjande av kvinnor. Loseke (2003) menar att det finns svårigheter i att skildra förövare mycket negativt då det skapar lite utrymme till andra tolkningsmöjligheter. Genom att mäns våld mot kvinnor och jämställdhet lyfts fram som centrala kan det tolkas som att bilden av sexköparen som förövare ytterligare förstärks. På så vis blir det svårt att tänka och tala om prostitution och sexköp annat än i termer av dessa begrepp.

Differentierade narrativ av sexköparen och sexköpet

Analysen av prop. 1997/98:55, SOU 1995:15 samt skr. 2007/08:167 har hittills visat att mäns efterfrågan på och köp av sexuella tjänster ses utgöra ett allvarligt problem i samhället. Prostitutionen ses som ett fenomen som måste bekämpas då det förtrycker och skadar kvinnor och därigenom är ett hot mot jämställdhet.

I SOU 1995:15 och prop. 1997/98:55 har det identifierats olika beskrivningar av sexköparen. Sexköparen beskrivs som *osynlig*, *vanlig* och *sjuk*. Förklaringar uppges i SOU 1995:15 finnas dels i samhällsliga strukturer, dels hos sexköparen själv. Dessa beskrivningar motsäger varandra vilket följande kapitel kommer att redovisa och problematisera.

Sexköparen - en osynlig man

Gemensamt för sexköparna är att de beskrivs vara en mer omfattande grupp än sexsäljarna. Sexköparna beskrivs även som en *osynlig* grupp individer vilket skildras i prop. 1997/98:55 (s. 22) samt i SOU 1995:15. I SOU 1995:15 kan det läsas att:

Köparen i könshandeln har länge förblivit anonym och osynlig. Ändå är köpsköparna numerärt sett den största gruppen på varje könshandelsarena, åtskilligt större än gruppen prostituerade. (SOU 1995:15, s. 110)

Sexköparen beskrivs också som en individ som inte tar skada på samma sätt som säljaren vilket belyses i SOU 1995:15:

Köparen drabbas inte heller av lika svåra skador som säljaren. (SOU 1995:15, s. 110)

En del i konstruktionen av förövare kan handla om anspråksformulering som syftar till att väcka känslor hos gemene man. I konstruktionen av förövare kan anspråksformulerare formulera förövare som mindre mänskliga vilket kan göra det lättare att väcka känslor gentemot förövarna (Loseke, 2003). Genom att sexköparen i SOU 1995:15 och i prop. 1997/98:55 beskrivs som osynlig konstrueras en mystisk bild av vem sexköparen är. Det konstrueras på så vis en viss dramatik kring sexköpare. Att sexköparen beskrivs som någon som inte ”drabbas av lika svåra skador” (SOU 1995:15, s. 110) kan sägas göra det lättare att upprätthålla bilden av sexköparen som förövare. Sexköparen som inte tar skada kan tolkas som någon som inte behöver sympati eller förståelse utan snarare som en individ som är lite mindre mänsklig.

Sexköparen – en vanlig man

I SOU 1995:15 och prop. 1997/98:55 (s. 22) beskrivs sexköparen som en *vanlig* man, en man som inte avviker från genomsnittet. Sexköparen beskrivs vara gift eller sammanboende och beskrivs även som vanlig i relation till yrke och ekonomi. I SOU 1995:15 beskrivs:

Frågan hur det kan komma sig att ”vanliga män” som ofta är gifta eller sammanboende av skäl som nyfikenhet, spänning eller kravlöshet deltar i en verksamhet som de borde vara medvetna om är destruktiv har förblivit obesvarad. (SOU 1995:15, s. 16)

/.../ han har beskrivits som en ”vanlig” man, som finns representerad i praktiskt taget alla yrkesgrupper, inkomstklasser och civilstånd. (SOU 1995:15, s. 110)

I SOU 1995:15 beskrivs sexköparen som en vanlig man som inte skiljer sig från män i allmänhet. Att sexköparen beskrivs som vanlig skildras även i forskning om sexköpare. Sexköparna skildras som en heterogen grupp avseende ålder, yrke, civilstånd och andra bakgrundsfaktorer (Sandell et al., 1996). Bland intervjuade sexsäljare och sexköpare i Socialstyrelsens rapport (2007, s. 40) beskrivs sexköparen som en man som kan vara ”vem som helst”.

Främlingskap mellan män och kvinnor

I SOU 1995:15 relateras orsakerna till varför män köper sex till att män och kvinnor har olika sexuella intressen och behov. Män och kvinnor beskrivs som främlingar för varandra. Medias pornografiska skildringar av kvinnor beskrivs göra män förvirrade och rädda för kvinnor i allmänhet. Mannens sexualitet beskrivs vara beroende av kvinnan. Att män köper sex relateras även till att det blir ett sätt för den enskilda mannen att slippa inhämta samtycke avseende den sexuella kontakten. I SOU 1995:15 kan följande läsas:

Asymmetrin i kvinnors och mäns sexuella intresse och behov för med sig ett främlingskap mellan könen. Det nutida samhället skapar också genom sin massiva indoktrinering via olika kanaler bilder av kvinnor och män som inte alltid överensstämmer med verkligheten. Män blir desorienterade och ibland rädda för sina kvinnor. /---/ Hans sexualitet begränsas också ofta av vad hans kvinna bestämmer. Hans lust lever på hennes nåd. /---/ Sett med mäns ögon blir kvinnlig sexualitet en eftertraktad vara som kvinnor förfogar över medan männen måste tigga och be, övertala, snärja eller förhandla. Könsköp kan bli ett sätt att slippa be om lov /.../ (SOU 1995:15, s. 111)

Förklaringen till varför män köper sex beskrivs i SOU 1995:15 att finna i förvridda samhällseliga könsroller och ideal. Genusperspektivet lyfter fram mäns överordning och kvinnors underordning genom att betona att den manliga överordningen institutionaliserats (Connell, 2008; Hirdman, 1988). Att lyfta fram argument kring mäns överordning och kvinnors underordning kan ses som en del i kittet av att skapa och upprätthålla bilden av den manliga förövaren.

Enligt Loseke (2003) kan förövare karaktäriseras som individer som anses ha handlat avsiktligt och därför kan tilldelas ansvar och klander för sina handlingar. Att sexköpare beskrivs som män som köper sex för att "slippa be om lov" (SOU 1995:15, s. 111) beskriver deras agens. Uppfattningen i detta avseende verkar spegla en föreställning om att sexköparen handlar avsiktligt.

Om ovanstående citat, men även tidigare presenterade citat, sätts i relation till tidigare forskning synliggörs det motsägelser avseende synen på sexköparen och sexköpet. I SOU 1995:15 men även i prop. 1997/98:55 och skr. 2007/08:167 lyfts män generellt fram som dominerande över kvinnor. Män beskrivs även som individer som betraktar kvinnor som en vara. Detta motsäger resultat från tidigare forskning. Sandell et al. (1996) menar att män genom att köpa sex kunde ge uttryck för bland annat

utsatthet och ångest. Den tidigare forskning lyfter snarare fram sexköparen som en man som längtar efter närhet, än som en dominerande och förtryckande individ. Om sexköpet förklaras genom patriarkala strukturer är det relevant att lyfta att det är en social struktur som utgör förövarkonstruktionen. Män som köper sex kan ses som förövare då de köper sex, men även som offer för denna sociala struktur som konstruerar möjligheter och omöjligheter.

Manlig sexualitet beskrivs vara beroende av ”vad hans kvinna bestämmer” och sexköpet blir ett sätt att ”slippa be om lov” (SOU 1995:15, s. 111). I dokumenten framträder på så sätt en föreställning om att män har en större sexuell drivkraft än kvinnor. Hirdman (1988) menar att manligt och kvinnligt görs. Det verkar dock finnas ett motstånd mot att se manlig sexualitet som socialt konstruerad (Hirdman, 2008). Genom att mäns sexualitet skildras som starkare och män som dominerande kan förövarbilden förankras. De negativa förövarbeskrivningarna av sexköparen kan på så sätt göra att den manliga sexualiteten som konstruktion förflyttas till periferin.

Sexköparen – en sjuk man

Sexköparen skildras som en *sjuk* man. I SOU 1995:15 beskrivs sexköpare som avvikande i relation till sexualitet och kvinnor:

Könsköparen avviker visserligen inte från genomsnittsmannen när det gäller yrke, ekonomi eller civilstånd men han får däremot sägas vara avvikande när det gäller inställningen till sexualitet och kvinnor. (SOU 1995:15, s. 11)

I SOU 1995:15 förmedlas en uppfattning om att sexköpet är ett problem för sexköparna själva:

Det är antagligt att deras problem befästs och förvärras i könshandeln. (SOU 1995:15, s. 212)

I Sandells et al. (1996) studie beskrivs sexköparna som avvikande i relation till sexualitet och kvinnor. Sexköparna beskrivs dessutom som män som har en skev bild av män och manliga ideal. Gottzén och Jonsson (2012) menar att män beskrivs som sjuka eller onda då deras handlingar av samhället uppfattas som former av sexualiserat våld. Mannens handlande förklaras vara obegripligt. Identitet är något som socialt konstrueras (Loseke, 2003). Genom att sexköpet förstås som en sexuellt avvikande handling, kan

sexköparen förstås som en sexuell avvikare. På detta sätt kan sexköparens status även uppfattas som låg. Att ses som avvikare kan göra att den enskildes självbild tar skada.

Patologiska förklaringar till sexköp

Sexköpare beskrivs som individer med dålig självkänsla som har svårigheter att skapa och upprätthålla relationer. Sexköpet blir ett sätt att inte behöva kännas vid detta. I SOU 1995:15 lyfts det fram att:

Prostitutionskontakterna med sex utan relation, närhet eller krav – avskalade relationer – kan bli en möjlighet att slippa konfronteras med dålig självkänsla och oförmåga att utlämna sig själv i genuina mänskliga kontakter. (SOU 1995:15, s. 213)

En del av köparna förefaller att ha allvarliga problem när det gäller synen på och förhållningssättet till sexualitet. (SOU 1995:15, s. 11)

I SOU 1995:15 beskrivs sexköparen som en man som i barndomen utsatts för övergrepp där skadorna från övergreppen lever kvar och förvärras genom sexköpen:

Hos en del av männen finns också erfarenheter av kränkt sexualitet, av att ha blivit förförda eller utsatta för övergrepp och utnyttjande tidigare i livet. (SOU 1995:15, s. 213)

Det finns dock anledning att tro att männen skadas av könshandeln även på andra sätt, t.ex. att skador från övergrepp eller utsatthet under uppväxten förstärks och att synen på kvinnor och sexualitet i könshandeln på sikt omöjliggör normala sexuella relationer med ömsesidig känsla av ansvar mellan parterna. (SOU 1995:15, s. 147)

Manlig sexualitet och den sexköpande mannen beskrivs relaterade till patologiska förklaringar. Män beskrivs ha ”allvarliga problem” (SOU 1995:15, s. 11) när det gäller sexualitet och förhållningssätt till kvinnor. Att det finns föreställningar om att män som köper sex själva har varit utsatta för sexuella övergrepp kan ses styrka att det finns en syn på sexköparen som sjuk. I Sandell et al. (1996) studie förmedlas även där en bild av sexköpare som avvikande män. Sexköparna skildras som män med en splittrad syn på sexualitet, närhet och kvinnor. Att köpa sex beskrivs som ett sätt för män att ge uttryck för sina bekymmer, utsatthet och sin ångest. En del mäns relation till sexköp beskrivs av Sandell et al. (1996) som tvångsmässigt och som ett sätt att fly verkligheten.

Att sexköparen framställs som sjuk kan relateras till att vad som är acceptabelt och begripligt sex omförhandlas med tiden (Heberlein, 2004; Kulick, 2005). Kulick (2005)

är kritisk till hur forskare, politiker och myndigheter konstruerat sexköpet som avvikande och menar att detta är ett resultat av inrättandet av den goda sexualiteten där heterosexualitet utgör normen.

Straff och behandling

Genom att belysa och analysera hur det i för- och efterarbetena beskrivs att sexköparen socialt och juridiskt ska hanteras tänker jag att det också går att fördjupa analysen av konstruktionen av sexköpet och sexköparen.

Straff

Det beslutades av riksdagen i slutet på 1990-talet att enbart köparen av sexuell tjänst ska straffbeläggas (prop. 1997/98:55, s. 15). Under 2000-talet har de polisära insatserna förstärkts för att komma åt sexköparna vilket förmedlas i skr. 2007/08:167, där det går att läsa:

Regeringen avser att avsätta särskilda medel för operativa insatser för att bekämpa människohandel och prostitution. De särskilda medlen ska förstärka de befintliga resurser som polisorganisationen och Åklagarmyndigheten i dag använder för detta ändamål. (skr. 2007/08:167, s. 22)

Behandling

Förutom att det lagstiftats om förbud mot köp av sexuell tjänst beskrivs det i SOU 1995:15 om sexköparens behov av stöd. I skr. 2007/08:167 beskrivs det att socialtjänsten har till uppgift att behandla sexköpare. I SOU1995:15 och i skr. 2007/08:167 beskrivs följande:

Troligen skulle många av männen behöva någon typ av behandling. (SOU 1995:15, s. 212)

Sedan ett tiotal år bedriver socialtjänsten i vissa kommuner s.k. KAST-grupper för att motivera och assistera potentiella och aktiva sexköpare att ändra sitt beteende genom samtal, rådgivning och terapi. /---/ För att kunna utveckla denna typ av verksamhet behöver KAST-verksamheten analyseras och utvärderas. (Skr. 2007/08:167, s. 16)

Tidigare i analysen har det beskrivits att det i SOU 1995:15 och i prop. 1997/98:55 går att urskilja olika synsätt på sexköparen och sexköpet. Sexköparen skildras som *vanlig* och som *sjuk*. När det kommer till frågan om hur prostitutionen ska lösas förmedlas

olika uppfattningar i dokumenten. Å ena sidan ska sexköpare bestraffas i rättslig mening, å andra sidan ska de behandlas.

Huruvida problembärare ska tilldelas ansvar och klander är en viktig aspekt att problematisera när det gäller diskussionen om straff och behandling. Loseke (2003) belyser att förövare tilldelas ansvar och klander om de upplevs ha handlat avsiktligt för att skada, om problembäraren däremot ses som sjuk tilldelas individen varken ansvar eller klander då individen handlat påverkad av sjukdomen. En *frisk* individ som skadar andra bestraffas ofta, en *sjuk* individ som skadar andra behandlas. Hur sexköparen karaktäriseras har alltså avgörande betydelse för huruvida sexköparen ska bestraffas i rättslig mening eller huruvida sexköparen ska få stöd och hjälp. Av de belysta citaten ovan från SOU 1995:15, prop. 1997/98:55 och skr. 2007/08:167 framträder det att sexköparen både ska bestraffas och psykologiskt behandlas för sitt/sina sexköp. På det sättet är sexköparen både kategoriserad som *frisk* förövare, samtidigt som sexköparen är kategoriserad som *sjuk* individ.

Sammanfattande illustration av perspektivet

I tabellen nedan illustreras det identifierade politiska problemperspektivet.

Tabell 1. Politiskt perspektiv – ett jämställdhetsperspektiv

Problemkomponent	Politiskt perspektiv – ett jämställdhetsperspektiv
Bärande begrepp	Jämställdhet, mäns våld mot kvinnor
Aktör	Män som köper sex är problembärare, förövare. Sexköparen skildras som osynlig, vanlig och sjuk.
Karaktär	Mäns efterfrågan på sex skapar och upprätthåller prostitutionen. Sexköp ses som en form av mäns våld mot kvinnor, ett sexualiserat våldsuttryck
Orsaker	Sexköpet beskrivs dels som ett resultat av samhälleliga förvridna ideal, dels som ett sjukdomsuttryck.
Konsekvenser	Kvinnorna som säljer sex tar stor skada och ska skyddas. Samhället i stort tar också allvarlig skada framför allt ur jämställdhetssynpunkt.
Lösningar	Tvådelad. 1) sexköp ska bekämpas genom förbudslagstiftning, 2) sexköparen ska psykologiskt behandlas för sitt handlande.

6. Avslutande diskussion

Syftet med uppsatsen har varit att, genom ett perspektivanalytiskt och socialkonstruktionistiskt perspektiv, belysa och analysera föreställningar och antaganden om sexköpet och sexköparen som identifieras i dokumenten. Frågeställningar som varit ledande i uppsatsen är;

- Hur konstrueras sexköpet och sexköparen i för- och efterarbeten till sexköpslagen?
- Vilka konsekvenser kan tänkas uppstå genom det aktuella perspektivets konstruktion av sexköpet och sexköparen?

Ett hegemoniskt perspektiv har identifierats i SOU 1995:15, prop. 1997/98:55 och skr. 2007/08:167. Perspektivet är starkt könat. Prostitutionen beskrivs först och främst som heterosexuell där den köpande parten beskrivs vara man och den säljande parten vara kvinna. I dokumenten har det identifierats mycket negativa beskrivningar av sexköparen och sexköpet. Sexköparen ses som problembärare, förövare. Sexköpet är en oönskad sexuell handling. I analysen har mäns efterfrågan på sex identifierats som det som skapar och upprätthåller prostitutionen och därigenom skadar sexsäljaren och samhället. Analysen visar också på motsägelser avseende narrativen av sexköparen och sexköpet. Sexköparen beskrivs som *osynlig*, *vanlig* och *sjuk*. Sexköpet skildras å ena sidan som ett resultat av manlig dominans vilket ligger i linje med synen på prostitution som en form av mäns våld mot kvinnor, å andra sidan skildras sexköpet som patologiskt. De identifierade motsägelsena, inom ramen av det identifierade problemperspektivet, torde tyda på att det inom den politiska diskursen finns i oklarheter kring hur sexköpet och sexköparen ska förstås.

Prostitution – ett val möjligt eller omöjligt att göra

En återkommande och grundläggande fråga i prostitutionsdebatten är huruvida prostitution är ett fritt val eller inte. I diskussionen om sexköparen och sexköpet är frågan aktuell då svaret på den får konsekvenser för hur sexköparen och sexköpet förstås och hanteras. Frågan kan problematiseras genom att se till prostitutionspolitik i andra länder. I diskussionen skiljer sig Sveriges och Nederländernas syn på frågan avsevärt. Denna studie har visat att i Sverige ses prostitution som ett uttryck för manlig

dominans vilken kvinnan är offer för. I den nederländska prostitutionspolitiken görs skillnad på påtvingad prostitution och frivillig prostitution. När det talas om påtvingad prostitution, som är kriminaliserat, är det människohandel som avses. När det talas om frivillig prostitution, som är legaliserat, är det sexarbete som avses (Outshoorn, 2004). Vad innebär det om Sverige skulle inta en legaliserande hållning i prostitutionsfrågan?

Generellt skulle det kunna sägas innebära att prostitutionen hanteras genom att se sex som ett arbete. Sexsäljaren skulle ses som en individ med självbestämmande. Sexköparen uppfattas som en kund, där det inte görs skillnad på att vara kund på bordellen eller att vara kund hos frisören. Människor får på så sätt makt att bestämma i sina egna liv. På detta sätt kan sexarbetet också regleras och sexsäljarna kan få bättre arbetsvillkor och arbetsförhållanden (jmf Outshoorn, 2004; Valor-Segura et al., 2011; Heberlein, 2004). Synen som idag dominerar i Sverige lyfter fram att prostitution aldrig kan var frivilligt då det är köparens behov som styr. Risker med att prostitutionens omfattning ska öka framförs också (SOU 2010:49). Detta synsätt återkommer också i analysen i denna studie.

Vad som är prostitution kan också problematiseras. Var går gränsen för vad som acceptabelt och inte? I Sverige är det kriminellt att köpa sex, men inte kriminellt att till exempel köpa stripptjänster. Denna studie har visat att grundantagandena bakom förbudet av att köpa sex ligger i att kvinnor inte kan köpas. Jag vill hävda att striptease såväl som samlag kan förstås som sexuella handlingar som kan köpas i sexuellt syfte. Det kan på så sätt tolkas vara motsägelsefullt att det är lagligt att köpa det första, men inte det andra. Var gränserna för vad som är prostitution går och hur fenomenet ska förstås varierar. Till syvende och sist verkar det framför allt handla om moraliska ställningstagande.

Avsteg från normen

I dokumenten konstrueras prostitution som heterosexuell, där män köper sex av kvinnor. Den konstrueras även som homosexuell, men då i endast i form av män som köper sex av män. Denna studie visar att det finns vetskap om att det förekommer kvinnor som köper sex av män i utlandet. Detta ägnas dock inte någon särskild uppmärksamhet i för- och efterarbetena. Varför ägnas den kvinnliga sexköparen lite uppmärksamhet och varför uppmärksammas inte den lesbiska prostitutionen? Forskning kring prostitution där båda parter är kvinnor är mycket begränsad. Bolsø (2008) beskriver dock att i den

lesbiska prostitutionen är köparens makt begränsad i jämförelse med den heterosexuella prostitutionen, där köparen ses som överordnad. Maktförhållandet mellan en kvinna som köper sex av kvinna ses vara mer demokratiskt. Denna studie visar att i ett politiskt sammanhang ses mäns sexköp som mycket allvarligt. Att prostitutionen mellan kvinnor kan beskrivas i termer av att vara demokratisk kan tolkas som att denna form av prostitution inte betraktas som lika allvarlig som den då män köper sex av kvinnor. Heterosexualiteten som förgivettagen kan ses som en faktor vilken kan påverka att den kvinnliga sexköparen och lesbisk prostitution inte uppmärksammas i någon särskild utsträckning (jmf Hirdman, 1988; Dahl, 2005). I den heterosexuella prostitutionen betraktas kvinnan som ett offer, vilket denna studie och även tidigare forskning visar (se Valor-Segura et al., 2011). Då kvinnan ses som ett offer kan det också sägas påverka hur vi konstruerar och rekonstruerar prostitutionen. Att kvinnor köper sex passar inte in i offerkonstruktionen. Då språket sätter gränser för vad som är möjligt och omöjligt att säga (Loseke, 2003) blir det svårt att tala och tänka i andra termer än heterosexuell prostitution med män som köpare och kvinnor som säljare. Det görs tydligt att det är mannen som ses ha ett sexuellt behov inte kvinnan. På detta sätt ges kvinnlig sexualitet lite utrymme för diskussion. Genom konstruktionen utesluts och exkluderas andra former av prostitution från det offentliga rummet.

Ett föränderligt fenomen

Då sexualitet, prostitution och genus är fenomen som kan förstås som föränderliga (jmf Connell, 2009; Heberlein, 2004; Hirdman, 1988) skulle det vara intressant att se vad en prostitutionsutredning som gjordes idag skulle ge för resultat. Ungdomsstyrelsens (2009) undersökningar pekar på att det sker förändringar bland unga avseende attityder och förhållningssätt till prostitution. Den teknologiska utvecklingens framväxt där Internet fått en allt större plats i gemene mans liv med möjligheter till anonymitet, är en aspekt som förändrats. Från sexköpslagens stiftande tills idag har den teknologiska utvecklingen tagit ett stort kliv. Den utgör på så vis en faktor som kan ha påverkat prostitutionens olika konstruktioner.

I *Förbud mot köp av sexuell tjänst – En utvärdering 1999-2008* (SOU 2010:49) lyfts det fram att gatuprostitutionen i Sverige sedan sexköpslagens införande har halverats. Prostitutionen beskrivs i SOU 2010:49 ha ökat på Internet men att prostitutionen flyttat från gatan till Internet bestrids, vilket kan tolkas som en motsägelse. Frågan är om det

går att jämföra gatuprostitution med Internetprostitution. Internet kan ses bidra till nya vägar för prostitutionen. Då prostitution är ett fenomen i de fördolda och som därför är svår att statistiskt besvara (Socialstyrelsen, 2007) bör det inte uteslutas att prostitutionen förändras på olika sätt, i olika utsträckning. En ny utredning som beaktar den teknologiska framväxten kanske ger andra resultat och förespråkar andra insatser för att hantera prostitutionsfrågan, således är den viktig ur ett sexköpsperspektiv.

Ytterligare kriminalisering

I den politiska debatten idag går det att läsa att det finns politiska strömningar som förespråkar ytterligare kriminalisering av sexköparen genom att kriminalisera svenskars sexköp utomlands. När det talas om att ytterligare kriminalisera sexköp görs det i termer av att komma åt människohandeln. (jmf Motion 2010/11:Ju289; Motion 2012/13:Ju17). Denna studie pekar också på att människohandel och prostitution mellan vuxna allt mer har kommit att kopplas till varandra. Jag ställer mig frågande till om sexköp och människohandel är fenomen som, även om de har kopplingar till varandra, bör talas om i lika termer. Människohandel handlar om en påtvingad prostitution och en form av slavhandel medan vuxenprostitution, som denna uppsats framför allt behandlar, även kan förstås som ett frivilligt val. Blandar vi begreppen blir det till slut svårt att veta vad vi talar om och på vilka grunder.

Både före och efter sexköpslagens införande framställs sexköparen och sexköpet i mycket negativa termer och sexköpet beskrivs i skr. 2007/08:167 som en handling där ytterligare åtgärder bör vidtas. Kanske kan det vara så att synen på sexköpet som en oacceptabel sexuell handling kommer att stärkas framöver där den sexköpande mannen ytterligare skambeläggs.

7. Litteraturlista

- Aspers, P. (2011). *Etnografiska metoder*. Malmö: Liber.
- Bergström, G. & Boréus, K. (2005). *Textens mening och makt. Metodbok samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Bolsø, A. (2008). The Politics of Lesbian Specificity. *Journal of Homosexuality*. Vol. 54 (1/2), ss. 49-67.
- Borg, A., Elwin, F., Frühling, M., Grönwall, L., Liljeström, R., Månsson, S-A., Nelin, A., Olsson, H. & Sjöberg, T. (1981). *Prostitution. Beskrivning, analys, förslag till åtgärder*. Stockholm: Liber.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Connell, R. W. (2008). *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos.
- Connell, R. W. (2009). *Om genus*. Göteborg: Daidalos.
- Dahl, U. (2005). Scener ur ett äktenskap: jämställdhet och heteronormativitet. I Kulick, D. *Queersverige*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Dempsey, M. M. (2010). Sex Trafficking and Criminalization: in Defense of Feminist Abolitionism. *University of Pennsylvania Law Review*, Vol. 158 (6), ss. 1729-1778.
- Dodillet, S. (2009). *Är sex arbete? Svensk och tysk prostitutionspolitik sedan 1970-talet*. Diss., Göteborgs universitet.
- Gottzén, L. (2012). Att (inte) bli en kvinnomisshandlare. I Gottzén, L. & Jonsson, R. *Andra män: maskulinitet, normskapande och jämställdhet*. Malmö: Gleerups.
- Gottzén, L. & Jonsson, R. (2012). Goda män och Andra män. I Gottzén, L. & Jonsson, R. *Andra män: maskulinitet, normskapande och jämställdhet*. Malmö: Gleerups.
- Gould, A. (2001). The Criminalisation of Buying Sex: the Politics of Prostitution in Sweden. *Journal of Social policy*. Vol. 30 (03), ss. 437-456.
- Heberlein, A. (2004). *Den sexuella människan. Etiska perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Hirdman, Y. (1988). Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning. *Tidsskrift för genusvetenskap*. Nr. 3 (1988), ss. 49-63.
- Hirdman, A. (2008). *Den ensamma fallosen*. Stockholm: Atlas.
- Holmström, C. & Skilbrei, M-L. (2008). *Prostitution i Norden. Forskningsrapport*. TemaNord 2008:604. Köpenhamn: Nordiska Ministerrådet
- Hydén, M. (2008). *Kvinnomisshandel inom äktenskapet. Mellan det omöjliga och det möjliga*. Linköpings universitet: LiU-tryck.
<http://www.liu.se/forskning/riv/kvinnomisshandel-inom-aktenskapet-bok?l=sv>
- Jönson, H. (2010). *Sociala problem som perspektiv. En ansats för forskning och socialt arbete*. Malmö: Liber.
- Kousmanen, J. (2008). Tio år med lagen. Om förhållningssätt till och erfarenheter av prostitution i Sverige. I Holmström, C. & Skilbrei, M-L. *Prostitution i Norden. Forskningsrapport*. TemaNord 2008:604, ss 37-382. Köpenhamn: Nordiska Ministerrådet.
- Kulick, D. (2005). 400 000 perversa svenskar. I Kulick, D. *Queersverige*. Stockholm: Natur och Kultur.

- Loseke, D. R. (2003). *Thinking about social problems. An Introduction to Constructionist Perspectives*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- May, T. (2013). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Motion 2010/11:Ju289. *Sexköpslagen vid utlandsvistelse*.
http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/Sexkopslagen-vid-utlandsvistel_GY02Ju289/?text=true
- Motion 2012/13:Ju17. Motion med anledning av prop. 2012/13:11 En skärpt sexualbrottslagstiftning. http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/med-anledning-av-prop-201213_H002Ju17/?text=true
- Olsson, H. (2006). Från manlig rättighet till lagbrott: Prostitutionsfrågan i Sverige under 30 år. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*.
- Outshoorn, J. (2008). Voluntary and forced prostitution: the 'realistic approach' of the Netherlands. I Outshoorn, J. *The Politics of Prostitution. Women's Movements, Democratic States and the Globalisation of Sex Commerce*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Outshoorn, J. (2012). Policy Change in Prostitution in the Netherlands: from Legalization to Strict Control. *Sexuality Research and Social Policy Journal*. (9), ss.233-243.
- Sandell, G., Pettersson, E., Janne Larsson. & Kousmanen, J. (1996). *Könsköparna. Varför går man egentligen till prostituerade? Djupanalys av män som köper sex*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Socialstyrelsen. (2007). *Kännedom om prostitution 2007*. Artikelnr 2007-131-48. Publicerad på www.socialstyrelsen.se, december 2007.
- Socialstyrelsen. (2011). *Sex mot ersättning – utbildningsmaterial om stöd och hjälp till vuxna*. Artikelnr 2011-3-6. Publicerad på [socialstyrelsen.se](http://www.socialstyrelsen.se).
- SOU 2010:49. *Förbud mot köp av sexuell tjänst. En utvärdering 1999-2008*. Betänkande av Utredningen om utvärdering av förbudet mot köp av sexuell tjänst. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.
- Svanström, Y. (2004). Criminalising the john – a Swedish gender model? I Outshoorn, J. *The Politics of Prostitution. Women's Movements, Democratic States and the Globalisation of Sex Commerce*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Svedin, C. G., Jonsson, L., Kjellgren, C., Priebe, G. & Åkerman, I. (2012). *Prostitution i Sverige. Huvudrapport. Kartläggning och utvärdering av prostitutionsgruppernas insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen*. Linköpings universitet: Linköping University Electronic Press
- Ungdomsstyrelsen. (2009). *Se mig – unga om sex och Internet*. Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:09. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Utbildningsdepartementet. (2013). *Sexköpslagen*.
<http://www.regeringen.se/sb/d/2593/a/116601>
- Valor-Segura, I., Expósito, F. & Moya, M. (2011). Attitudes Toward Prostitution: Is It an Ideological Issue? *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, Vol. 3 (2), ss. 159-176.
- Vetenskapsrådet. (2011). *God forskningssed*.
<http://www.vr.se/download/18.3a36c20d133af0c12958000491/1321864357049/God+forsknings+2011.1.pdf>

Empiriskt material

SOU 1995:15. *Betänkande av 1993 års prostitutionsutredning. Könshandeln.*
Stockholm: Fritze.

Proposition 1997/98:55. *Kvinnofrid.* Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

Skrivelse 2007/08:167. *Handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål.* Visby: Integrations- och jämställdhetsdepartementet.

8. Bilagor

Bilaga 1

Problemperspektiv – ett utvecklat analyschema i tabellform

Problemkomponent	Frågor
Karaktär	Vad för slags problem är det? Var är det lokaliserat? Hur anses det vara besläktat med andra problem? Har problemet någon ”kärna”, någon bärande idé? Hur ser avgränsningarna ut?
Orsaker	Vilka orsaker anges? En eller flera sammanhängande? Voluntaristiska eller deterministiska förklaringar till problemet? Talas det om omoral och skuld?
Konsekvenser och omfattning	Vilka slags skador och olägenheter beskrivs? Anses problemet vara litet och avgränsat eller stort? Ett hot? Hanterbart eller ohanterligt?
Historia och utveckling	Hur beskrivs uppkomst, upptäckt, utveckling och framtid/prognos?
Lösningar	Vilka förslag till lösningar ges och vem anses var lämplig och/eller ansvarig att lösa problemet? Alla? Den som bär problemet? Experter?
Aktörer (drama och roller)	Vilka är problemets huvudsakliga aktörer? Förekommer (dramatiserande) utpekanden av offer/stackare, skurkar, räddare, publik?
Illustrationer och exempel	Vilka metaforer, bärande begrepp, typfallsberättelser, slagord, och ikoner används när problemet beskrivs? Hur personifieras problemet?

Analyschemat återfinns i Jönson (2010, s. 26)